

Fahrettin Altay (1880-1974)

(1315 -P. 1)

(12 Ocak 1880/İşkodra- 26 Ekim 1974/ Emirgân-İstanbul)

Orgeneral Fahrettin Altay, 24 Aralık 1880 tarihinde (Emekli Sandığı kayıtlarında Rumî 1296- Hicrî 1298 şeklinde tarih düşülmüştür.) İşkodra'da dünyaya gelmiştir. Bazı kaynaklarda doğum yeri İzmir olarak kaydedilmiştir. Ancak emekli sandığı dosyasında bulunan "*Safahat Cetveli*"nde ve "*Vukuatlı Nüfus Kayıtları*"nda doğum yeri İşkodra olarak belirtilmiştir. Ailesi Fahrettin Bey'in doğumundan sonra İzmir'e gelmiş olmalıdır. Babası Piyade Albay İzmirli İsmail Bey'dir. Babasının ailesi İzmir/Urla'da yaşamıştır. Dolayısıyla Fahrettin Altay İzmirlidir. Babası İsmail Bey Bursa Askeri Lisesi mezunudur. Mekteb-i Harbiye'yi 1869'da bitirerek Piyade teğmeni olmuştur. Harbiye Nazırı'nın yaverliğini yapmıştır. Yüzbaşı rütbesinde iken İşkodra'ya tayin edilmiştir. Burada iken Manastırlı Emekli Yarbay İbrahim Bey'in kızı Hayriye Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten İşkodra'da Fahrettin Altay dünyaya gelmiştir. Fahrettin Altay 6 yaşına gelince okula başlamıştır. Kendisi bu hususta şöyle yazmaktadır: "*Annem çok sofı olduğu için Kur'an ayetlerini ezberlemek, oruç tutmak ve namaz kılmak gibi dini vecibelerim de okulla başlatılmış*".

Babasının Mardin'e tayin edilmesi üzerine Diyarbakır'a gelmiş ve ortaokula burada başlamıştır. Babasının Albay rütbesi ile Erzincan'da 4. Ordu'ya tayin edilmesi üzerine tahsilini Erzincan Askeri Rüştiyesi'nde tamamlamıştır. Erzurum'da da askeri liseye kaydolmuştur. Erzurum Askeri Lisesi'nde üç yıllık lise eğitimini tamamladıktan sonra 14.03.1897 tarihinde İstanbul'da Harp Okulu'na kaydolmuştur. Üç yıllık Harp Okulu eğitimini başarı ile tamamlayarak okul birincisi olarak 1899 yılında mezun olmuştur. Okul birincisi olması hasebiyle kurmay sınıfına ayrılmıştır. Ordu saflarına 17 Ocak 1900 tarihinde Teğmen (Mülâzım-ı sâni) olarak katılmış ve 2 Şubat 1901'de üsteğmenliğe (mülâzım-ı evvel) terfi etmiştir. Üç yıllık Harp Akademisi eğitiminden sonra 06 Aralık 1902 tarihinde yüzbaşı rütbesiyle sınıfının altıncısı olarak mezun olmuştur.

Kurmay yüzbaşı rütbesi ile Erzincan'da 4. Ordu 1. Şubeye tayin edilmiştir. Zamanın askerî kurallarına göre kurmay yüzbaşılar piyade, süvari ve topçu sınıflarında sekizer ay bölük komutanlığı yaptıktan sonra kurmay olurlardı. Fahrettin Altay topçu bölük komutanlığını Erzincan'da, piyade ve süvari bölük komutanlığını da Diyarbakır'da tamamlamıştır. 9 Mart 1904'te kurmay kıdemli yüzbaşı; 24 Aralık 1904'de de kolağası (önyüzbaşı) olmuştur. 1906 yılında Diyarbakır'da tümen kurmay subaylığı yapmıştır. 20 Mart 1906'da İran Hudut Komisyonu kurmay subaylığına atanmıştır. 4 Nisan 1909'da kurmay binbaşılığa terfi ederek 76. Alay 2. Tabur Komutanlığı'na tayin olunmuştur. Bu görevde iken 19 Nisan 1909'da Dersim ve çevresinde bulunan Aşiret Alaylarının sayıca azaltılmaları ile görevlendirilmiştir. Makedonya'da 3. Orduda bulunan Enver (Paşa) ve Hafız Hakkı (Paşa) beylerle sınıf arkadaşı olması münasebetiyle ara sıra mektuplaşmaktadır. Bu mektuplaşmalarda geçen memleket ahvaline dair bazı hususlardan dolayı Bitlis'e sürgüne gönderilmiştir. Bu sıralarda babası da Bitlis'e sürgüne gönderilmiştir. Burada ailece sürgün hayatı yaşamışlardır. Meşrutiyetin ilanı (1908) ile birlikte bu durumdan kurtulmuşlardır. 17 Mayıs 1910'da Erkân-ı Harbiye-i Umumiye 1. Şubesine atandı. 1912 yılında Büyükçekmece'de Donanma Komutanlığı emrine tayin edilmiştir. İstanbul'da eski Van Valisi Podgorıçalı Tahir Paşa'nın kızı Münime Hanım ile 1912 yılında evlenmiştir. Bu evlilikten bir kızı ve bir de oğlu dünyaya gelmiştir.

Balkan savaşlarından başlayarak Milli Mücadele sonuna kadar ömrünün on yılı cephelerde geçmiştir. 31 Ocak 1913'te

Balkan savaşları sırasında Başkomutan Ahmet İzzet (Furgaç) Paşa'nın karargâhına kurmay binbaşı olarak tayin edilmiştir. Ateş hattını ilk defa burada gördüğünü hatıralarında yazmaktadır. Edirne'nin Temmuz 1913'te kurtarılışı sırasında Kur. Bnb. Fahrettin Bey, Aşiret Süvari Tugay Komutanlığına atanmıştır. Balkan savaşlarından sonra sorumlular hakkında kurulan Divân-ı Âli'ye ye olarak seçilmiştir. Divân-ı Âli'nin lağvedilmesinden sonra Balkan savaşları süresince Rumeli Doğu Ordusu ile Batı Ordusu komutanlarının teklif ettikleri taltif defterlerindeki bazı subaylar arasındaki kıdem farklarını düzeltmek üzere görevlendirilmiştir. Kasım 1913'te sırasıyla 4. Kolordu'ya, Genelkurmay 3. Şubesine, Genelkurmay 1. Şubesine, Anadolu Demiryolları Komiserliğine, Harbiye Nezareti emrine ve 1.Fırka Komutanlığı karargâhına atanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı için seferberlik ilan edilince yarbay rütbesi ile 20 Ekim 1914'te Tekirdağ'da bulunan Yanyalı Esat Paşa'nın (Blkat) komutanı olduğu 3. Kolordu Kurmay Başkanlığı'na tayin edilmiş ve kısa süre sonra 29 Kasım 1914'de de kurmay yarbaylığa terfi etmiştir. anakkale Boğazı tehdit altına girince 3. Kolordu Karargâhı Gelibolu'ya gönderildi. Fahrettin Altay, 25-26 Nisan 1915'te Seddülbahir, Anafartalar, Arıburnu, Conkbayırı muharebeleri sırasında kolordu kurmay başkanı idi. Savaş sırasında Mustafa Kemal Bey'de 3. Kolordu'ya bağlı 19. Tümen Komutanı idi. Fahrettin Altay hatıralarında, 19. Tümen karargâhının kurulduğu yere "*Kemâl Yeri*" ismini Kolordu Komutanı Esat Paşa ve Yarbay Mustafa Kemal Bey'e kendisinin teklif ettiğini ve teklifinin kabul edildiğini yazmaktadır. Bu hususda Ankara Halkevi Mecmuası lk'de 1933'de yazdığı bir makalesinde ve 21 Mart 1950 tarihinde Uluğ İğdemir'e yazdığı mektubunda da bu ismi kendisinin koyduğunu ifade etmektedir. Bu husus ile ilgili olarak 21 Mart 1950 tarihinde Uluğ İğdemir'e yazdığı mektubunda da bu ismi kendisinin koyduğunu ifade etmektedir. 28 Eylül 1915'te Harbiye Nezareti Müsteşar yardımcılığı görevine atanmıştır. 14 Ekim 1915'te Askerî Protokol memurluğuna tayin edilmiş ve 14 Aralık 1915'de kurmay albay olmuştur. 2 Ocak 1916'da 5. Ordu emrine verilmiştir. 25 Şubat-22 Nisan 1917'de 6. Orduya bağlı olarak 6. Tümen komutanlığı yaptı. 22 Nisan 1917'de Vehib Paşa ile birlikte Almanya'ya gitti. 3 Haziran 1917'de 26. Tümen Komutanlığına atandı. Albay rütbesi ile Suriye-Filistin cephesinde (15 Kasım-9 Aralık 1917) ve Yıldırım Orduları (Mareşal Falkenhayn komutasında) grubuna bağlı olarak Őeria Muharebelerinde 26. Tümen Komutanlığı yapmıştır. 1 Mart 1918'de 15. Kolordu Komutan Vekili olmuştur. 10 Nisan 1918'de 26.Tümen Komutanlığına tekrar atanmıştır. 7 Mayıs 1918'de 12. Kolordu Komutanlığına tayin olunmuştur. Mütareke döneminde Suriye Cephesi'nde (29 Ekim-15 Kasım 1918) Mareşal Liman Von Sanders'in komutasındaki Yıldırım Orduları Grubu'na bağlı olarak Adana'da 12. Kolordu Komutanlığı görevine getirilmiştir. 12 Nisan 1919'da 3. Kolordu Komutanı olmuştur. 25 Ekim 1919 tarihinde yeniden 12. Kolordu Komutanlığına tayin edilmiştir. Kolordu bu sefer Konya'da bulunmaktadır. Ekim 1920'de Gediz Taarruzu ve 23 Mart-4 Nisan 1921'de II. İnönü Muharebeleri sırasında Batı Cephesi Komutanlığı'na bağlı olarak 12. Kolordu Komutanlığı yapmıştır. Aslıhanlar ve Dumlupınar muharebeleri sırasında Güney Cephesi Komutanlığı'na bağlı olarak yine 12. Kolordu Komutanlığı'na atanmıştır. 13 Temmuz 1921'de 15. Tümen ve 14. Süvari Tmenlerinden Albay Fahrettin (Altay) komutasında 5. Grup teşekkül ettirildi. 5. Süvari Grup Komutanı olarak Sakarya Meydan Muharebesi'ne katılmıştır. Bu sırada gösterdiği yararlıklardan dolayı 12 Eylül 1921'de Mirlivalığa (Tuğgeneral) terfi ettirildi. Bu durum Başkumandan Mustafa Kemal, Genelkurmay Başkanı Fevzi (akmak) ve Garp Cephesi Komutanı İsmet (İnönü) imzasıyla kendisine bildirilmiştir. Yazıda "*muharebe meydanlarında sebk eden (geçen) fevkalade hizmet ve fedakârlığınızı takdiren rtbenizin mirlivalığa terfiini tebrik eder ve ordumuzun sizin gibi değerli kumandanları ile müftehir olacağını arz ve temin eyleriz*" denilmektedir. Fahrettin Bey'in terfii, Batı Cephesi Komutanı İsmet imzasıyla 13. 9. 1337(1921) tarihli ordu günlük emri ile "*Mangal Dağı'nın işgali ve düşmanın takibi sureti ile fevkalade hsn idare ve cesaret ibraz ettiklerinden rütbesinin Mirlivalığa terfi ettirildiği*" şeklinde askeri birliklere bildirilmiştir. Süvari kolordu komutanı olarak Büyük Taarruz'a katılmıştır. İsmet İnönü hatıralarında 5.Süvari kolordusunun dört tümenden

müteşekkil, her türlü silahı ve topu ile mükemmel bir kıta olduğunu; hatta bu kolordunun mükemmellik derecesini anlatmak için *“Mohaç’tan sonra en büyük süvari kuvvetini ben kullanıyorum diye çalım satardım”* diye yazmaktadır.

Ali İhsan Sabis’in I. Ordu Komutanlığı’ndan alınmasından sonra bir süre I. Ordu Komutan Vekili olmuş, 15 Mart 1922’de Konya’daki 5. Kolordu Komutanlığı’na tayin edilmiştir. 12 Eylül 1922’de de Korgeneralliğe terfi etmiştir. 31 Ekim 1924’te 2. Ordu Müfettişi (komutanı), 30 Ağustos 1926’da orgeneral, ardından 22 Kasım 1933’te de I. Ordu Komutanı olmuştur. 17 Aralık 1943’te Yüksek Askeri Şura üyeliğine atanmıştır. 14 Temmuz 1945 tarihinde de yaş haddinden emekliye ayrılmıştır. Askeri hayatında on yıl 2. Ordu, on yıl da 1. Ordu komutanlığı yapmıştır. 11 Temmuz 1945 tarih ve 19519 sayılı Cumhurbaşkanı İsmet İnönü imzalı kararname ile 14 Temmuz’dan geçerli olmak üzere emekliye sevk edilmiştir. Böylece toplam 48 sene 4 ay 12 gün fiili hizmetten sonra askerlikteki hizmeti sona ermiştir.

Katıldığı Savaşlar: Balkan Savaşları, 29.11.1912-29.09.1913; Birinci Dünya Savaşı, 29 Ekim 1914-31 Ekim 1918; İstiklâl Savaşı, 15 Mayıs 1919-23 Ağustos 1923. Bu görevlerinden dolayı harp zammı almıştır. Ayrıca 02 Ağustos 1909-16 Eylül 1909 tarihleri arasında Dersim’de görev yaptığından dolayı Kısmî Seferberlik Şark Mıntıka zammı da almıştır.

Nişan, Madalya ve Takdirnameleri: Alman İkinci Dereceden Krom Nişanı, Bronz ve Demir Salip Nişanı, Muharebe Gümüş İmtiyaz Madalyası, Avusturya Liyâkat-ı Askeriye Nişanı, Muharebe Altın Liyâkat Madalyası, Afganistan Nişanı, TBMM. tarafından da Kırmızı Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası ve takdirname ile ödüllendirilmiştir.

Askerî görevleri sırasında aynı zamanda siyasî hayata da atılmıştır. 1. Dönem (1920-1923) Mersin milletvekilliği yapmıştır. 2. Dönem (1923-1927) İzmir milletvekili seçilmiştir. 30 Ekim 1924’te milletvekilliğinden istifa etmiştir. Atatürk’ün isteği ile siyaset yerine ordu komutanlığı görevinde kalmayı tercih etmiştir. Emekli olduktan sonra yeniden siyasete dönmüş ve 8. Dönem (1946-1950) Burdur milletvekilliğine seçilmiştir. 1950 yılında milletvekilliğinin sona ermesiyle aktif siyasetten çekilmiştir.

İstanbul Emirgân’daki evinde gece kalp yetmezliğinden 26 Ekim 1974 Cumartesi günü 94 yaşında vefat etmiştir. Cenazesi, Şişli Camii’nde 28 Ekim Pazartesi kılınan namazdan sonra askerî merasimle Aşiyân’daki aile mezarlığına defnedilmiştir. Yıllar sonra Aşiyân Mezarlığı’ndaki naşı 25 Ekim 1988’de Devlet Mezarlığı’na nakledilmiştir. Fahrettin Altay’ın ölümü üzerine Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Altay’ın ailesine bir başsağlığı mesajı göndermiştir. Cumhurbaşkanı Korutürk’ün mesajı şöyledir:

“Türk Ordusunun büyük komutanlarından Kurtuluş Savaşı’nın efsaneleşmiş kahramanlarından Orgeneral Fahrettin Altay’ın ismi tarihimizde, Türk Milletinin hafızasında, kalbi vatan ve memleket için çarpan örnek bir asker olarak daima yaşayacaktır. Tanrıdan kendisine rahmet diliyor, kederli ailesine en içten taziyelerimi sunuyorum.” Cumhurbaşkanı cenazede Başyaver Kur Alb. Hasan Sağlam temsil etmiştir. Cenaze merasimine, Cumhuriyet Senatosu Başkanı Tekin Arıburun, Millî Savunma Bakanı Hasan Işık, eski cumhurbaşkanlarından Celal Bayar, Cevdet Sunay, I. Ordu Komutanı Hüseyin Doğan Özgöçmen, İstanbul Valisi Namık Kemal Şentürk, Belediye Başkanı Ahmet İsvan, Harp Akademileri Komutanı Turgut Sunalp, İstanbul Garnizon Komutanı Korgeneral Selahattin Demircioğlu katılmıştır. Bunların dışında Genelkurmay Eski Başkanı Memduh Tağmaç, İstanbul Eski Valisi Fahrettin Kerim Gökay, yüksek rütbeli subaylar, Harp Gazileri Derneği üyeleri, ailesi ve kalabalık bir halk topluluğu da merasime katılanlar arasındadır. Fransızca ve Almanca bilmektedir.

I. Ordu Komutanı Orgeneral Hüseyin Doğan Özgöçmen, Fahrettin Altay Paşa’nın İstanbul’da 29 Ekim 1974’de yapılan

cenaze merasiminde bir konuşma yapmıştır. Özgöçmen konuşmasında O'nun Mustafa Kemal Atatürk ile ilişkisini, şahsiyetini şöyle değerlendirmektedir: “Yüz yıla çok yaklaşık olan ve uzun sayılan ömrünü önce iki bölümde düşünmek, giderek ikinci bölümü de tekrar ikiye ayırarak mütalaa etmek sanırım ki hayli kolaylık sağlar. I. bölüm Atatürk'ü tanımadan öncesi, II. bölüm Atatürk'ü tanıdıktan sonra ve daha doğrusu anladıkça Atatürk ile dolan, aydınlığa kavuşan, inanç ve bilinçle bağlanan ve Altay'ı saygı dolu kişiliğe götüren dönem. Bu ikinci bölümü de tekrar iki kısımda incelemek mümkün ve uygun olur kanısındayım. İlki 10 Kasım 1938'e kadar sürdürülen ve karşılıklı ilgi, sevgi, saygı ile işlenen ve temelinde sınırsız güven unsuru bulunan gıpta, belki de zaman zaman hasret uyandıran devre. Atatürk devrinin ünlü Fahrettin Paşa'sı inkâr edilemez. Sonra da; 10 Kasım 1938'den 26 Ekim 1974'e kadar olan otuz altı yıllık hasret ve vefa dolu hazin, buruk bekleyiş dönemi. Her fırsatta kapısı çalınan, eşiği aşılın, saygı ile ziyaret edilen ve kendisi hayranlıkla ve istifade ile dinlenen silah arkadaşı. Yurt, millet ve Atatürk ilkeleri aşkını, bütün bir ömrü dolduracak kadar engin, iddialı ve üstün bir zekâyı ve hassas bir kalbi yeterince ve rahatlıkla meşgul edebilecek ölçüde güçlü ve manalı düşünenlerin, kabul edenlerin safında bulunan Sayın Altay. ”

Fahrettin Altay Paşa meslekî ve kültürel konularda bazı eserler de yazmıştır. Eserleri şunlardır:

a-On Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası, İstanbul 1970.

b-İstiklâl Harbimizde Süvari Kolordusu, İnsel Kitabevi, (İlk Tabı 1925) (baskı tarihi yok), İstanbul.

c-I.Dünya Harbi'nde Cereyan Eden 3. Gazze Muharebesine Dair Verilen Konferans.

d-III. Gazze ve Kudüs Savaşları Hatıraları.

e- İmparatorluktan Cumhuriyete: Fahrettin Altay Paşa Anlatıyor: İmparatorluk, İttihat ve Terakki, Cumhuriyet “1902-1938 Üç Devrin Galerisi” (Hazırlayan: Taylan Sorgun), Kamer yayınları, İstanbul 1998.

f-Atatürk, Din ve Laiklik, “Dindar Atatürk”, Mentiş Kitabevi, İstanbul 1968.

g-İslâm Dini, Ölçülü Yayınevi, İstanbul 1959.

h- “Türkiye İstiklâl Muharebatında Süvari Kolordusu'nun Harekatı, (yayınevi yok), Konya 1341(1925). /

Hamit PEHLİVANLI

KAYNAKÇA

ALTAY, Fahrettin, “Kemal Yeri”, **Ülkü-Halkevleri Mecmuası-**, C 1, S 4, Ankara-Mayıs 1933, s.257-258.

ATATÜRK, Kemal, **Nutuk**, -İkinci Elli Bin- Türkiye'de Tab' ve Neşri Türk Tayyare Cemiyeti'ne Tevdi Edilmiştir, Ankara 1927.

Cumhuriyet, 27 Ekim 1974 Pazar, Yıl:51, Sayı:18046, 18047, 18048.

Dünya, 27 Ekim1974 Pazar.

Gazi Ahmed Muhtar Paşa, **Takvimü's-Sinîn**, Haz. Yücel Dağlı, Hamit Pehlivanlı, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1993.

GÖRGÜLÜ, İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993.

İŞİK, İhsan, **Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi**, I. Cilt, Genişletilmiş 3. Baskı, Elvan Yayınları, Ankara 2004.

İĞDEMİR, Uluğ, "Ölümünün Birinci Yıldönümünde Orgeneral Fahrettin Altay'ı Anıyoruz", **Bellekten**, C XXXIX, S 153-156, Ankara 1975.

İNÖNÜ, İsmet, **Hatıralar**, 1. Kitap, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1985.

İSKORA, Muharrem Mazlum, **Harp Akademileri Tarihçesi (1846-1965)**, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1966.

SGK-ESA-Sosyal Güvenlik Kurumu-Emekli Sandığı Arşivi: Fahrettin Altay'ın AOO75925 Numaralı Şahsi Dosya Muhteviyatı.

SORGUN, Taylan, **İmparatorluktan Cumhuriyete (Fahrettin Altay Paşa Anlatıyor)**, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2003.

SÜSLÜ, Azmi, BALCIOĞLU, Mustafa, **Atatürk'ün Silah Arkadaşları Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri**, Ankara 1999.

TBMM Albümü -1920-1950- 1.Cilt:1920-1950, Ankara 2010.

TOKER, Hülya, ASLAN, Nurcan, **Birinci Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri**, Cilt III, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009.

TUĞLACI, Pars, **Çağdaş Türkiye I**, Cem Yayınları, İstanbul 1987.

Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010.

Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1983.

Türkiye Ansiklopedisi, 1. Cilt, Kaynak Yayınları, İstanbul 1974.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/fahrettin-altay/?pdf=3667> adresinden erişilmiştir